

РОЗДІЛ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩАСУТНІСТЬ ТА ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ
МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ РИНКУESSENCE AND ELEMENTS FINANCIALLY – ECONOMICS MECHANISMS
OF PROVIDING OF STEADY DEVELOPMENT OF AGRARIAN NATURE
OF THE USE IN THE CONDITIONS OF MARKET

У статті розглянуто основні елементи функціонування фінансових механізмів. Досліджено сутність фінансово-економічних механізмів та їх вплив на розвиток аграрного природокористування в умовах ринку. Представлено структурні елементи фінансового механізму як важелі його ефективного функціонування.

Ключові слова: фінансовий механізм, важелі, планування, ефективне функціонування.

В статье рассмотрены основные элементы функционирования финансовых механизмов. Исследовано понятие финансово-экономических механизмов, а также их воздействие на развитие аграрного природопользования в условиях рынка. Представ-

лены структурные элементы финансового механизма как рычаги эффективного функционирования.

Ключевые слова: финансовый механизм, рычаги, планирование, эффективное функционирование.

The article discusses the basic elements of functioning of financial mechanisms. It was considered concept financially – economics mechanisms and their affecting on the development of agrarian nature of the use in the conditions of market. The article discusses the structural elements of financial mechanisms and their affecting on the effective functioning of enterprise.

Key words: financial mechanism, levers, planning, effective functioning.

УДК 338.12.984

Одношевна О.О.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпропетровський державний аграрний університет

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується необхідністю пошуку нових, притаманних культурним та історичним особливостям суспільства, форм реалізації господарської діяльності, які б водночас відповідали світовим тенденціям та механізмам досягнення мети раціонального використання наявних природних ресурсів. Світові тенденції формують таке середовище, в якому досягнення поставлених цілей стає можливим тільки шляхом використання адекватних фінансово-економічних механізмів. Для забезпечення раціонального природокористування в таких умовах необхідно розробити нові механізми трансформації природних ресурсів в активи, генерування на їх основі фінансових потоків та реалізації процесів відтворення ресурсів, капіталу та господарських систем. Відповідно, методологічного розв'язання потребує фінансово-економічний складник раціонального природокористування, зокрема розроблення економіко-організаційних механізмів капіталізації природних ресурсів та включення їх активів у фінансовий обіг, визначення ефективних методів управління цими ресурсами. На сьогоднішній день Україна все ще намагається подолати наслідки глобальної економічної кризи, яка охопила практично всі сфери життя держави. За останні роки вчені-економісти зробили вагомий внесок щодо детального дослідження стану розвитку управління природними ресурсами, аналізу

найбільш впливових механізмів на їх ефективний стан та процес використання, а також розробці шляхів запровадження найбільш дієвих фінансово-економічних механізмів управління природними ресурсами. Однак саме вплив таких механізмів на розвиток аграрного природокористування в Україні потребує поглибленого дослідження з урахуванням особливостей власне нашої держави та характеру її взаємодії з іншими країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну кількість публікацій вітчизняних і закордонних учених присвячено дослідженню питань оптимізації фінансово-економічних механізмів управління природними ресурсами в ринкових умовах, це наукові праці М.А. Хвесика, С.О. Лизун, І.К. Бистрякова, І.О. Драган, В.В. Пилипів, Д.В. Клинового, Н.В. Коржунової, В.В. Матюха, Ю.І. Чернявського, В.О. Пугач, Л.В. Бондар та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування фінансово-економічних механізмів і розробка практичних рекомендацій для оптимізації управління природними ресурсами в умовах ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суспільство входить до складу різних природних систем, тому, розглядаючи вплив на нього природи, слід урахувувати, що кожна із цих систем неоднаковою мірою позначається на громадському житті. На сьогодні відомі не всі форми і механізми даного впливу [1].

Всебічне дослідження сутності поняття фінансового механізму регулювання природокористування дало змогу багатьом ученим розглядати цю категорію і структуру його побудови з декількох позицій:

- як систему управління фінансами;
- як складову частину фінансової системи;
- як сукупність фінансових форм і методів, інструментів і важелів формування і використання фінансових ресурсів для ефективного регулювання природокористування;

- як інструмент зворотного зв'язку на кількісні й якісні параметри охорони, раціонального використання і відтворення природоресурсного потенціалу [4].

Особлива роль в управлінні підприємствами в ринкових умовах належить фінансово-економічному механізму як найбільш складному й важливому під час прийняття управлінських рішень, адже, як показує практика, у сучасних умовах господарювання змогли успішно вижити лише ті підприємства, які перебудували свою систему управління відповідно до умов сьогодення. Механізм стабілізаційного управління доцільно впроваджувати як на підприємствах, які є порівняно благополучними і функціонують успішно, так і на тих, які опинилися у фінансовій кризі. У першому випадку основне завдання системи стабілізаційного управління полягає в попередженні фінансової кризи на основі впровадження системи ранньої діагностики, а в другому – у подоланні фінансової кризи, тобто фінансовій санації підприємства [2].

Визначаючи важливість і практичне значення напрацювань у теоретико-методологічній базі з проблеми формування фінансово-економічного

механізму управління підприємством, слід зазначити, що теоретичні, методичні та практичні аспекти фінансово-економічного механізму саме стабілізаційного управління підприємством залишаються не розробленими. Отже, брак достатніх інституційних та функціональних передумов для ефективного стабілізаційного управління підприємством значною мірою пояснюється відсутністю систематизованої наукової парадигми. Вона має бути зорієнтована на вирішення науково-практичної проблеми, пов'язаної з оптимізацією фінансових рішень та вдосконаленням фінансових відносин у рамках стабілізаційного управління підприємством.

Фінансово-економічні механізми регулювання аграрного природокористування не є відокремленими, а комплементарно взаємодіють з іншими складовими елементами організаційно-економічного механізму функціонування аграрного підприємства. Таку компліментарність забезпечують комплекс методів, важелів та інструментів.

Отже, фінансовий механізм – це сукупність фінансових методів і форм організації фінансових відносин, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Структура фінансового механізму досить складна. До неї належать різні елементи, що відповідають різноманітності фінансових відносин. До структури фінансового механізму входять п'ять взаємопов'язаних елементів: фінансові методи, фінансові важелі, правове забезпечення, інформаційне забезпечення. Структура фінансового механізму представлена на рис. 1.

Рис. 1. Структурні елементи фінансового механізму

Кожні сфера та ланка фінансового механізму є складниками єдиного цілого. Разом із тим вони функціонують відносно самостійно. Ця обставина зумовлює необхідність постійного узгодження складників фінансового механізму.

Розглядаючи детально фінансовий механізм у розрізі фінансових методів, зазначимо, що раціональна їх організація на стадії створення підприємства або на етапі розробки його нового бізнес-проекту має вагоме значення.

Зокрема, фінансове планування – це діяльність зі складання планів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх корпоративних об'єднань, галузевих структур, територіально-адміністративних одиниць, країн загалом. Об'єктом фінансового планування є фінансові ресурси, що утворюються в процесі розподілу і перерозподілу ВВП, а результатом – різні види фінансових планів і прогнозів.

Для ефективного функціонування підприємства на етапі його фінансового планування його управлінцями доцільно визначити та виконати низку завдань:

- визначити джерела та обсяги грошових ресурсів, необхідних для розширеного відтворення, розподілити між секторами та підрозділами;
- зосередити в руках керівництва централізованого фонду грошові ресурси, необхідні для успішного виконання управлінських рішень;
- забезпечити необхідні пропорції у розподілі та використанні грошових ресурсів;
- стимулювати найбільш ефективне використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів,

знижити собівартість продукції та виявити внутрішньовиробничі резерви [7].

Виконання цих завдань будується на використанні таких джерел інформації підприємства, як складені фінансові плани, фінансова, податкова та статистична звітність підприємства, кошториси та результати попередніх ревізій та перевірок [5].

Узагальнюючи вищесказане, констатуємо, що від якості спланованих та використаних саме фінансових методів та дотримання правового забезпечення залежить подальший вплив фінансових важелів та інформаційного забезпечення як елементів фінансового механізму функціонування підприємства [6].

Оцінюючи сучасний стан розвитку аграрних підприємств, а також безпеку природокористування в умовах ринку, доцільно зазначити, що поняття природокористування – це використання природи, сфера виробничої та наукової діяльності, спрямованої на комплексне вивчення, освоєння, використання, відновлення, поліпшення та охорону природного середовища і природних ресурсів із метою розвитку продуктивних сил, забезпечення сприятливих умов життєдіяльності суспільства [8].

Водночас збалансоване середовище аграрного природокористування визначається як певний упорядкований набір інститутів, що забезпечують процес урахування міжнародних, національних, регіональних та локальних інтересів, зорієнтованих на вирішення проблеми раціонального використання природних ресурсів в аграрній сфері. Для ефективного функціонування аграрного природокористування в умовах ринку під впливом фінансово-економічних механізмів доцільно роз-

Рис. 2. Модель інституціонального середовища аграрного природокористування

робити концептуальну модель інституціонального середовища аграрного природокористування, яка на засадах визначення комбінацій формальних та неформальних інститутів забезпечує проходження інституціональних пасток на шляху досягнення цільових орієнтирів аграрного природокористування на національному, регіональному та локальному рівнях (рис. 2).

Визначення стану сфери аграрного природокористування повинно не лише відображати рівень досягнутих виробничих можливостей, але й засвідчувати ефективність інституціональних заходів. Під оцінюванням інституціонального середовища раціонального використання та відтворення природних ресурсів слід розуміти сукупність регулярних процедур аналізу сфери аграрного природокористування, ідентифікації джерел формування природоохоронних інститутів, визначення масштабів їх дії та розкриття ролі кожного інституційного джерела в результатах функціонування сфери природокористування. На основі такої оцінки приймаються рішення щодо застосування та трансформації моделей і механізмів аграрного природокористування. Вони можуть використовуватися двояко: по-перше, для вибору варіанту стратегії природокористування; по-друге, для управління сферою природокористування в процесі реалізації обраної стратегії [3].

Висновки з проведеного дослідження.

Фінансове забезпечення регулюється на основі відповідної системи функціонування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансуванні, кредитуванні, зовнішньому фінансуванні. Різні форми фінансового забезпечення використовують на практиці одночасно через установавання отриманого для певного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними. Фінансове регулювання полягає в регламентуванні розподільчих відносин у суспільстві і на окремих підприємствах. Оскільки фінанси є розподільчими і перерозподільними відносинами, то фінансові методи регулювання, по суті, є методом розподілу. Є два методи розподілу доходів: сальдовий і нормативний.

У складі фінансового механізму створюється набір фінансових інструментів, за допомогою яких здійснюється вплив на різні сторони суспільного розвитку. Видами таких інструментів є податки, внески і відрахування, субсидії та дотації. Конкретний склад фінансових інструментів постійно змінюється залежно від завдань фінансової політики.

Управління фінансовим механізмом ґрунтується на використанні відповідних важелів. За напрямом своєї дії вони поділяються на дві групи: стимули і санкції. Крім того, важелі керування фінансовим механізмом поділяються на окремі види. Насамперед це принципи, умови і порядок формування доходів, нагромаджень і фондів, порядок здійснення витрат, умови і принципи фінансування і кредитування.

У статті розкрито вагому наукову проблему формування збалансованого за сукупністю економічних, екологічних та організаційно-правових ознак інституціонального середовища аграрного природокористування, яке базується на фундаментальних положеннях інституціональної теорії, аналізі інституціональних трансформацій, виявленні деструктивних елементів інституціонального середовища та інституціональних пасток щодо забезпечення відтворювальних процесів в аграрній сфері економічної діяльності за рахунок раціонального використання природних ресурсів.

У дослідженні обґрунтовано концепцію формування збалансованого інституціонального середовища аграрного природокористування, яке визначається як певний упорядкований набір інститутів, що забезпечують процес урахування міжнародних, національних, регіональних та локальних інтересів, зорієнтованих на вирішення проблеми раціонального використання природних ресурсів у відтворювальному процесі аграрної сфери.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Екологічна безпека транскордонних регіонів України в контексті євроінтеграції : [монографія] / М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, В.К. Симоненко [та ін.] ; за наук. ред. акад. НААН України М.А. Хвесика, чл.-кор. НАН України В.К. Симоненка. – К. : Задруга, 2015. – 512 с.
2. Заремба В.М. Гармонізація інтересів як чинник підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / В.М. Заремба // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: Фінансова політика та інвестиції : зб. наук. пр. – Рівне : НУВГП, 2007. – Вип. XIII. – № 1. – С. 204–210.
3. Ібатуллин Ш.І. Методика оцінки економічного потенціалу територій України для цілей землекористування / Ш.І. Ібатуллин // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 12. – С. 68–73.
4. Іванух Р., Данилишин Б. Природно-ресурсний потенціал України і шляхи підвищення ефективності його використання / Р. Іванух, Б. Данилишин // Економіка України. – 1995. – № 11. – С. 52–64.
5. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : [навч. посіб.] / Г.Г. Кірейцев. – К. : ЦУЛ, 2002. – 496 с.
6. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм економіки України / О.М. Ковалюк // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 22–28.
7. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : [монографія] / Л.О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
8. Москаленко В.П. Фінансово-економічний механізм промислового підприємства : науко-метод. издание / В.П. Москаленко, О.В. Шипрунова. – Сумы : Довкілля, 2003. – 176 с.
9. Реформування підприємств аграрної сфери регіону (за матеріалами Волинської області) : [монографія] / В.І. Павлов, В.М. Заремба, Л.В. Савош. – Луцьк : Надстир'я, 1999. – 152 с.